

SUOMALAINEN TAITEILIJATUKI: historia, nykyisyys ja tulevaisuus kuvataiteen näkökulmasta

Pauli Rautiainen,
*tutkija, Tampereen yliopisto
(aik. Taiteen keskustoimikunta)
pauli@oranssi.org*

Oulun taidemuseo 4.2.2010

TAITEILIJATUEN TAUSTAIDEOLOGIOISTA, HISTORIASTA JA NYKYISYYDESTÄ

JULKISEN TAIDE- JA TAITEILIJATUEN OIKEUTUS ELI ARGUMENTTEJA TAITEEN JULKISEN TUEN PUOLESTA

1) Taloustieteellisiä argumentteja

- ***julkisen tuen tulontausvaikutus***
 - julkinen tuki luo kaikille kansalaisille varallisuudesta riippumatta mahdollisuuden (julkisesti tuetun) taiteen kuluttamiseen
 - Julkisesti tuetun taiteen yleisöpohja muodostuu kuitenkin sosio-ekonomisesti keski- tai yläluokkaan kuuluvista.
- ***taiteen julkishyödykeominaisuudet***
 - Taide on julkishyödyke ja siksi sitä on tuotettava julkisen vallan toimesta / tukemana.
 - Julkishyödykkeidenkin kohdalla on tehtävä arvovalintoja: miksi kaikille turvattu mahdollisuus nauttia taiteesta on arvokkaampi kuin esimerkiksi kaikkien mahdollisuus kaukomatkailuun.
- ***income-gap teesi***
 - Tuotantosektorin tuottavuuden noustessa työvoimavaltaisen taidesektorin tuottavuus ei nouse. Jotta taidesektorin palkat voisivat nousta suhteessa tuotantosektorin palkkojen nousuun, on taidesektoria tuettava sen verran, kun se jää tuottavuuden nousussa jälkeen.
 - Pitääkö taiteilijoiden palkkojen kehittyä samassa suhteessa kuin palkat yhteiskunnassa ylipäänsä.

2) Yhteiskuntapoliittiset argumentteja

- ***Taiteen propagandistinen kyky***
- ***Taide kansallisen kunnian tuottajana***
- ***Taiteen merkitys kasvatuksessa ym.***

3) Esteettisen kokemuksen itseisarvoon pohjaava argumentaatio

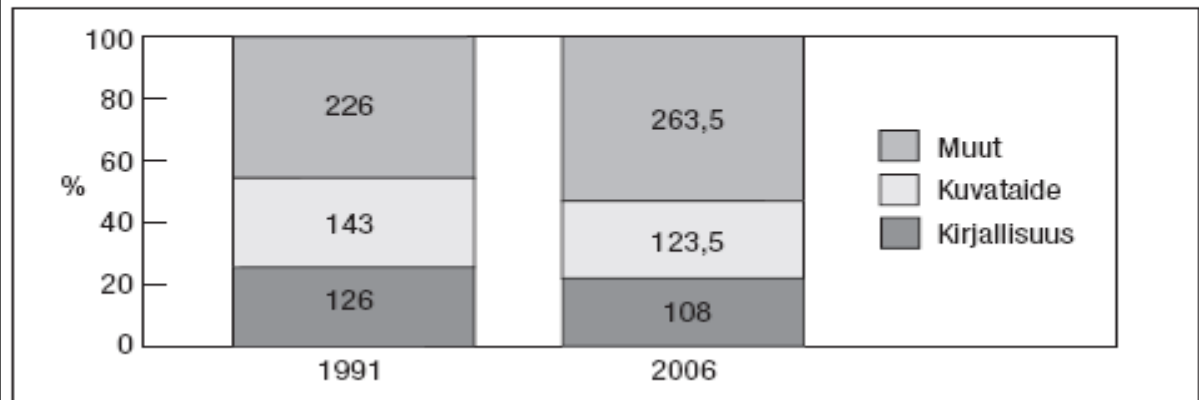
- ***Taidetta on tuettava sen itseisarvon vuoksi, ei sen välinearvon vuoksi.***

PIKAKATSAUS SUOMALAISEN TAITEILIJATUEN KEHITYSVAIHEISIIN

- 1830-luvulla syntyivät varhaisimmat taiteilijoiden tukimuodot: elinikäiset gratiaalit (saajina esim. Enckell & Engel)
- 1860-luvulla kaunotaiteiden edistämismäärärahat valtion talousarvioon
- Itsenäisyyden ajan alussa myönnettiin työskentelyapurahatyyppeisiä taiteilijaeläkkeitä, jotka korvaantuivat II ms:n jälkeen akatemia-apurahoilla
- 1960-luvulla apurahajärjestelmä kokonaisuudistettiin: valtion taidetoimikuntien jakamat kohdeapurahat ja taiteilija-apurahat otettiin käyttöön
- 1970-luku oli taiteilijapalkkakeskustelun aikaa → fokus pitkäjänteisen työskentelyn turvaamiseen → 1980-luvulla otettiin käyttöön pitkät eli 15-vuotiset taiteilija-apurahat
- 1980- ja 1990-luvulla syntyi koko joukko uusia täydentäviä apurahamuotoja (mm. kuvataiteen näyttöapurahat ja valokuvakirjallisuuden laatutuki)
- Rahassa mitaten tuki oli tasaisessa kasvussa 60-luvun alusta 90-luvun alkuun, kunnes notkahti hitaammalle kasvu-uralle. Kuvataide on koko ajan saanut reilut 20 % kokonaistuesta.

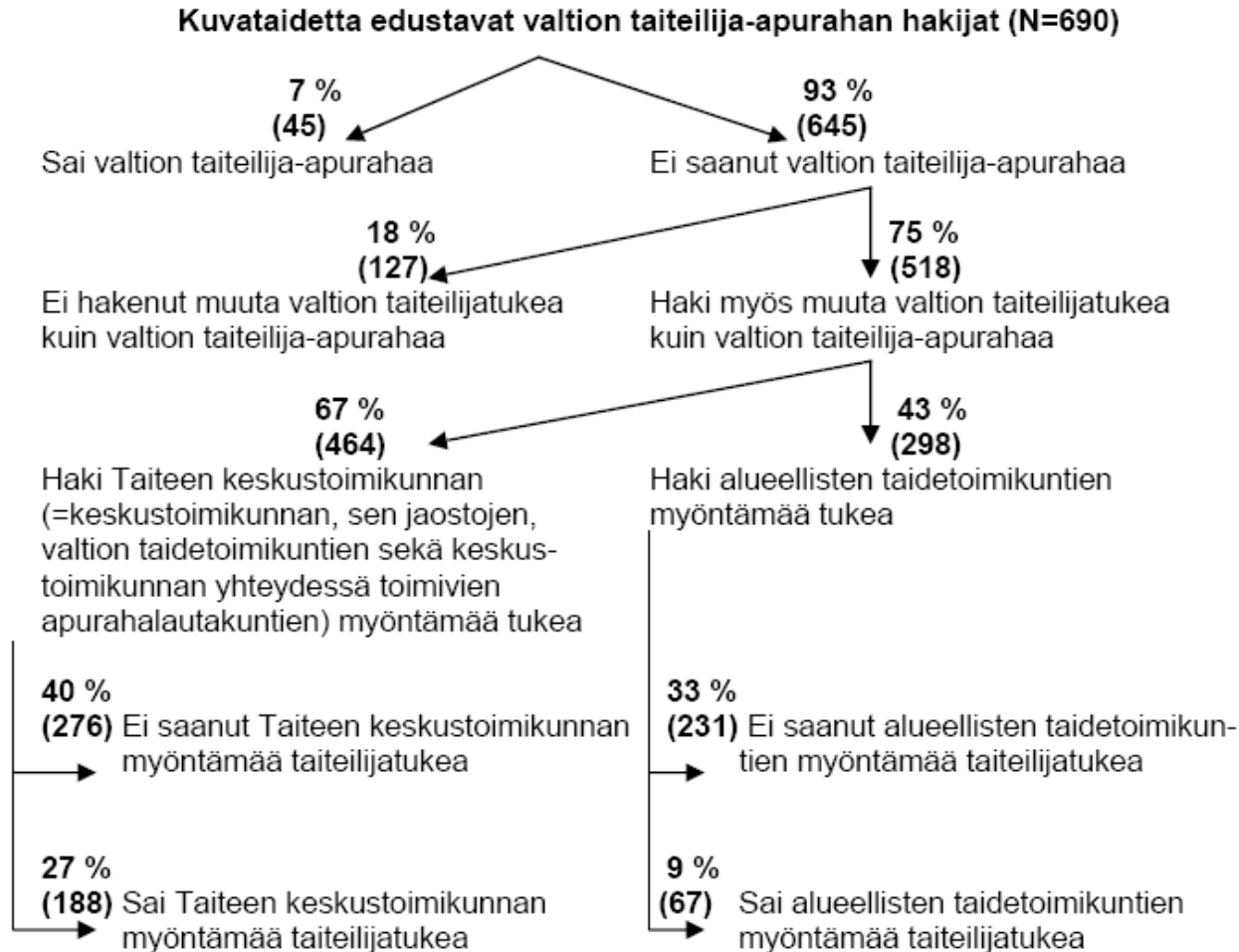
15-vuotisista taiteilija-apurahoista luopuminen merkitsi kuvataiteilijoille jaettavien työskentelyapurahavuosien määrän vähenemistä kuten viereinen kuvio osoittaa →

Kuvio 11. Vuosina 1991 ja 2006 jaettujen taiteilija-apurahavuosien (molempina vuosina yhteensä 495) jakaantuminen kuvataiteen, kirjallisuuden ja muiden taiteenalojen kesken

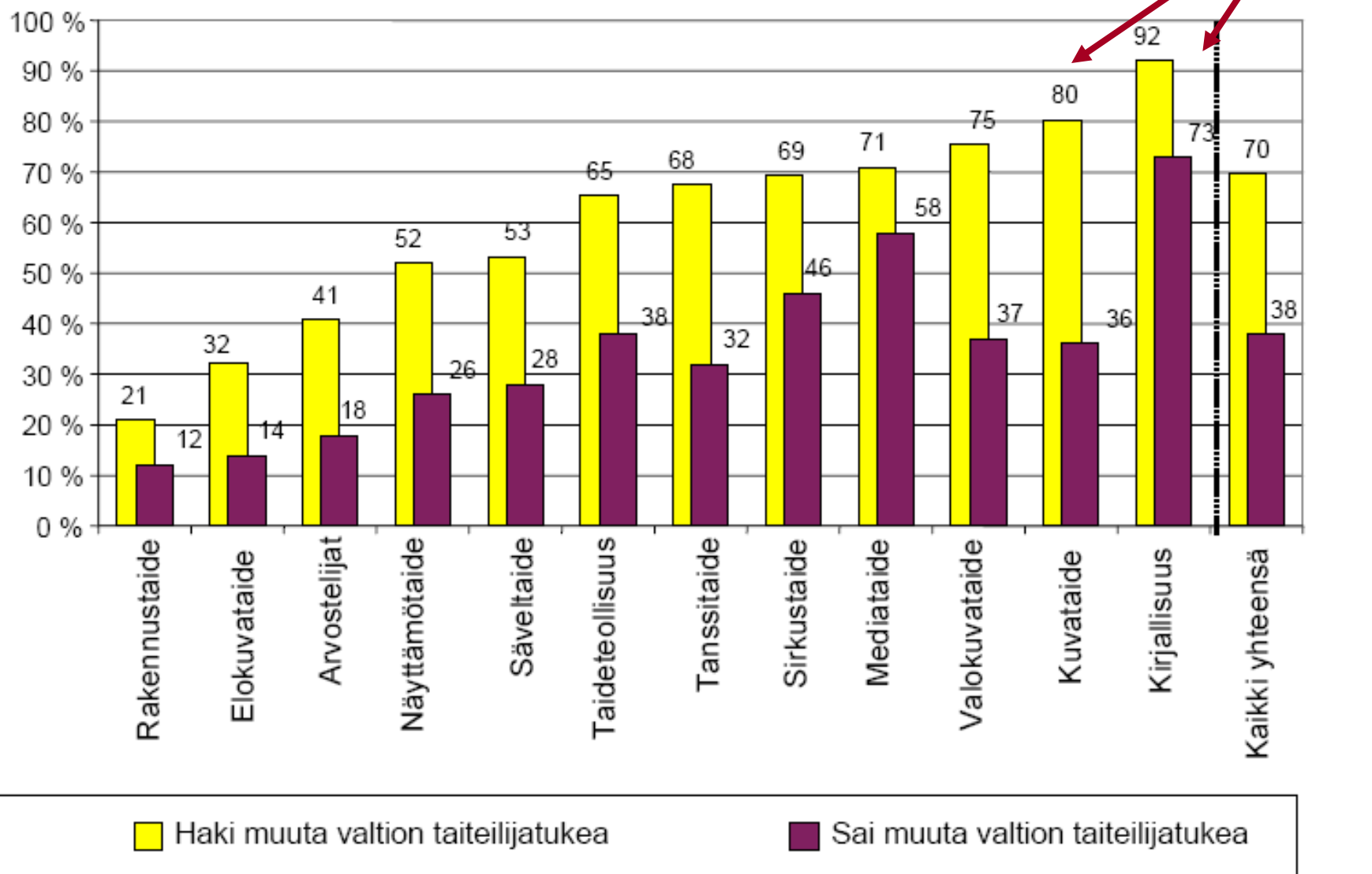

KUVATAITEESSA KILPAILU VALTION TAITEILIJAPURAHOISTA ON KOVINTA JA MUU VALTION TAITEILIJATUKI TOIMII KIRJALLISUUTTA HUONOMMIN TÄYDENTÄJÄNÄ

Valtion taiteilija-apurahaa vuonna 2006 hakeneiden kuvataiteilijoiden sijoittuminen valtion tuen piiriin

KUVIO 2. Muuta valtion taiteilijatukea vuodelle 2006 hakeneiden ja saaneiden osuus kielteisen valtion taiteilija-apurahapäätöksen kyseisenä vuonna saaneista taiteenaloittain

Säätiöiden tuki ja sitä kautta sen merkitys on kasvanut

- Säätiökenttä tukee kuvataiteita noin 5 miljoonalla eurolla vuodessa, josta noin 3,5 miljoonaa euroa jaetaan taiteilijatukena. Summa vastaa suunnilleen valtion taiteilijatukena kuvataiteelle jakamaa summaa.
- Tukea jakavia säätiöitä on paljon. Merkittävimmät tukijat niistä ovat Suomen kulttuurirahasto, Kordelinin rahasto, William Thuringin stiftelse, Svenska Kulturfonden ja Oskar Öflunds stiftelse.
- Yksittäisten tukipäätösten mediaani on ollut laskussa 90-luvulta lähtien. Säätiökenttäkin jakaa näin ollen niukkuutta mahdollisimman monelle.

TULEVAISUUS ELI
APURAHAJÄRJESTELMÄN
KEHITTÄMISKYSYMYKSIÄ

Galleritoiminnan vinoutunut rooli

- Suomessa taiteilijat maksavat vuokraa galleriasta: taustalla se, että suomalaisella kuvataidekentällä gallerianäyttelyt ovat ensisijassa taiteilijan meritoitumisen väline – eivät siis myynnin väline.
- Osa työskentelyapurahoista valuu näin ollen galleriavuokrina pois taiteilijoilta. Onko näin hyvä vai pitäisikö galleriatoimintaa ja/tai taiteilijoiden näyttelyvuokrakuluja tukea erillään työskentelyapurahoista?

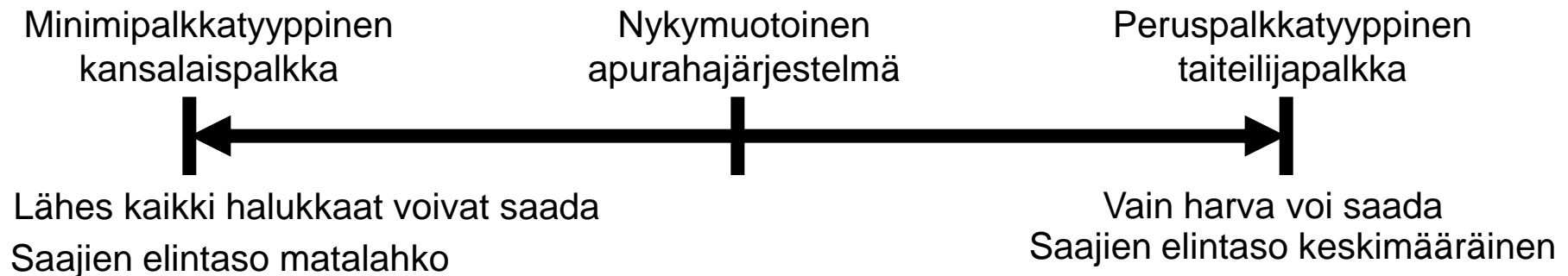
Apurahataiteilijan asema: taiteilijapoliittinen vai sosiaalipoliittinen kysymys ?

KUVATAITEILIJAT OVAT KÖYHIÄ :

- Kuvataiteilijakunnan mediaanitulo (sis. kaiken tulon eli niin ansiotulon kuin apurahat) sijoittuu tällä hetkellä EU:n määrittelemälle köyhyysrajalle.

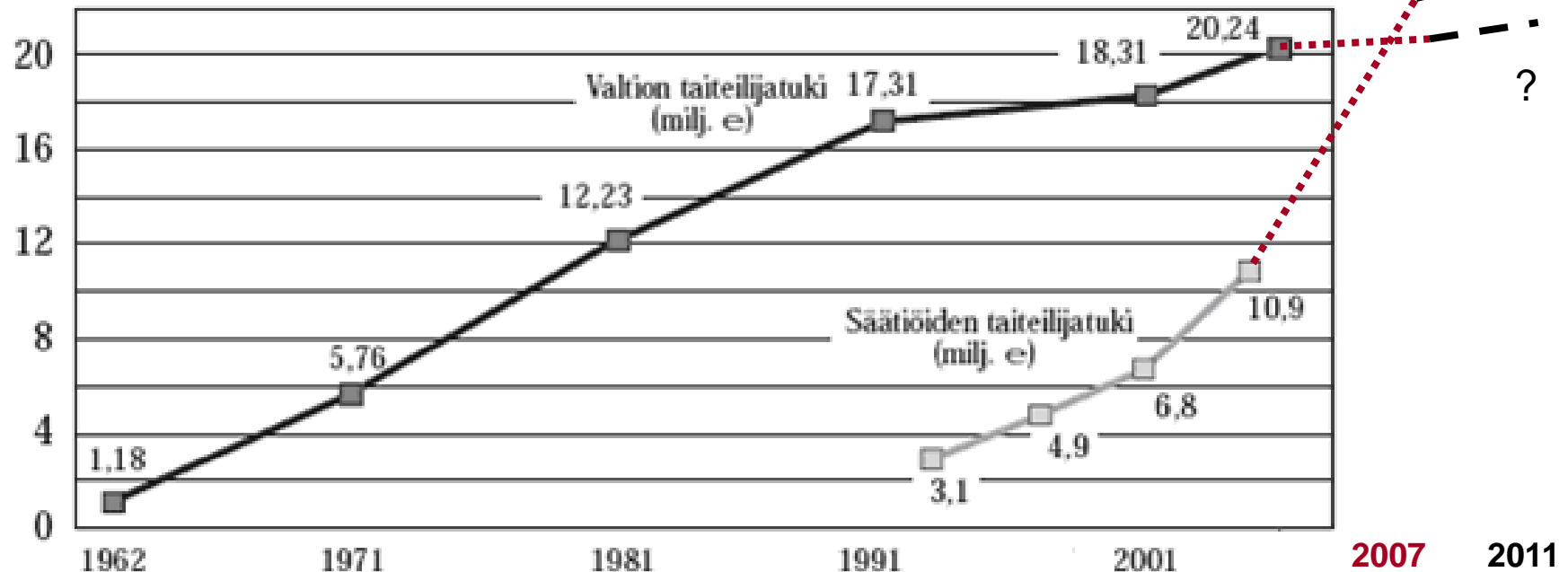
KUINKA HYVÄ ELINTASO TAITEILIJALLE ON TURVATTAVA:

- Kuinka hyvä elintaso julkisen vallan on turvattava ”ei omillaan toimeentulevalle” taidetyöntekijälle ? Ketkä näistä taidetyöntekijöistä ovat oikeutettuja tähän elintasoon? Kuinka pitkäksi ajaksi tuo elintaso on taattava ?

Mistä apurahojen tulisi tulla eli onko valtion taiteilijatuon hiipumisesta huolestuttava?

Kaavion luvut on muunnettu elinkustannusindeksillä vuoden 2006 rahanarvoon

- Pääosa säätiöiden taiteilijatuesta tulee 5-6 suurelta sijoitussäätiöltä.
- Suomalaisen taiteilijatuon kasvu on ollut 1990-luvulta lähtien riippuvainen ennen kaikkea näiden säätiöiden sijoitetun pääoman tuotosta.

Millaista tuen tulisi olla eli sitoudutaanko pitkäjänteisen työskentelyn turvaamiseen vai jaetaanko niukkuutta mahdollisimman monelle

- Työskentelyapurahoihin käytettyjen määrärahat laskussa ja erityyppisiin projektiapurahoihin käytetyt määrärahat nousussa. Erityisen voimakkaasti tämä siirtymä on ilmennyt kuvataiteen tuessa.
 - Vuonna 1991 taidetoimikunnat jakoivat yhtä monta taiteilija-apurahavuotta kuin vuonna 2006 (495 apurahavuotta). Kuvataidetoimikunnan jakamien apurahavuosien määrä laski tuona aikana 143 apurahavuodesta 123,5 apurahavuoteen.
- Yksittäisten myöntöpäätösten mediaanit laskeneet
 - Kuvataiteen alalla yksittäisten kohde- ja projektiapurahojen apurahapäätösten myöntöpäätösten mediaani on ollut laskussa 1990-luvun puolivälistä lähtien niin säätiöiden kuin valtion tuen osalla.
- Saman rahoitusmuodon apurahojen ketjuttamisen välttäminen lisääntynyt
 - Erityisesti valtion taidetoimikunnat välttävät pitkien apurahakausien ketjuttamista. Kerran valtion vuosiapurahaa saaneet taiteilijat jäävät kuitenkin harvoin ilman mitään tukea – he pomppivat tukilähteestä toiseen.
- Jonkilaisen myönteisen apurahapäätöksen vuoden aikana saaneiden määrä on noussut eli yhä suurempi joukko saa jotain tukea

Onko kuvataiteilijoita liikaa eli onko taiteilijakoulutus lupaus (apuraha)taiteilijuudesta ?

- Kuvataiteen alan taiteellisen työvoiman tarvetta on vaikea ennakoida, koska työmarkkinoita ei alalla sanan varsinaisessa merkityksessä ole.
- Kuvataiteilijakoulutusta lisättiin voimakkaasti 1990-luvulla. Edellisen vuosikymmenen lopulla oli ajateltu osan Suomen lääneistä potevan kuvataiteilijapulaa, jonka johdosta etenkin pääkaupunkiseudun ulkopuolella annettavaa kuvataiteilijakoulutusta haluttiin lisätä.
- Tällä hetkellä työkäisestä väestöstä jonkin kuvataiteen alan tutkinnon on suorittanut noin 3000 henkilöä. Lisäksi kuvataiteilijan ammattia harjoittaa sellaisia henkilöitä, joilla ei ole (valmiina) kuvataiteen alan tutkintoa
- Valtaosa kuvataiteilijan koulutuksen saaneista ei voi sijoittua apurahoituksen piiriin. Vähintään puolivuotisen työskentelyapurahan verran rahoitusta saa eri apurahalähteistä vuosittain noin 300-400 kuvataiteilijaa.
- Eri määritelmien perusteella 23-38 % kuvataiteilijakunnasta on työttömänä.
- Kuvataiteilijoiden kohdalla opetustyö on merkittävä taiteelliseen toimintaan liittyvä tulonlähde. Koulutuksen supistaminen vähentää ”uusien” tulokkaiden lisäksi myös ”jo kentällä olevien” mahdollisuuksia saada tuloja opetustyöstä.